

YÜKSEKÖĞRETİMİN METALAŞMASINA İLİŞKİN VAKIF YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDAKİ ÖĞRETİM ELEMENLARININ GÖRÜŞLERİ¹

*Views of Academicians from Foundation Higher Education Institutions on
Commodification of Higher Education*

Deniz Fırat* Hasan Hüseyin Aksoy**

Geliş Tarihi / Received: 6 Şubat 2024

Kabul Tarihi / Accepted: 24 Mart 2025

Fırat, Deniz; Aksoy, H. Hüseyin. (2025) "Yükseköğretimin Metalaşmasına İlişkin Vakıf Yükseköğretim Kurumlarındaki Öğretim Elemanlarının Görüşleri", Eğitim Bilim Toplum Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 89, (Kış 2025) ss: 3-38

Öz

Kamusal hizmet alanlarına yönelik değişen politikalar sonucunda kamusal eğitim alanı da piyasalaşmanın bir parçası olmuş ve kamusal eğitim alanı ücretli hale gelmiştir. Bu politikaların en görünür olduğu eğitim kademesi ise yükseköğretimdir. Yükseköğretimin yarı kamusal bir hizmet alanı olarak sunulması yükseköğretim politikalarını etkilemektedir. Yükseköğretime yönelik kamusal sorumluluğun azalması bu alanda kâr amacı taşıyan vakıf yükseköğretim kurumlarının önünü açmıştır. Eğitimde yaşanan eşitsizlikler vakıf yükseköğretim kurumları ile daha görünür hale geldiği gibi derinleşmektedir de. Yükseköğretimin metalaşması eğitimin hak olma durumunu zayıflattığı gibi bireysel, toplumsal ve ekonomik birçok soruna neden olmaktadır. Bu çalışmada yükseköğretimin metalaşma sürecinin içine çekilmesinin bireysel, toplumsal ve ekonomik sonuçları vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanlarının görüşleri yolu ile incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Yükseköğretim, metalaşma, vakıf yükseköğretim kurumu.

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, deniz_4906@hotmail.com, Orcid Numarası: 0000-0003-4090-1586.

Dr., Ministry of National Education, deniz_4906@hotmail.com, Orcid Number: 0000-0003-4090-1586

** Prof. Dr. Hasan Hüseyin Aksoy, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, aksoy@education.ankara.edu.tr, Orcid Numarası: 0000-0001-7576-6287.

Prof. Dr., Ankara University, Faculty of Educational Sciences, Department of Educational Sciences, aksoy@education.ankara.edu.tr, Orcid Number: 0000-0001-7576-6287

Abstract

As a result of the changing policies towards public service areas, the public education services also became a part of the marketisation and public education area has become paid. The educational level where these policies are most visible is higher education. Assuming higher education as a semi-public service area affects higher education policies. The decrease in public responsibility for higher education has open the way for launching foundation higher education institutions that aim for profit in this field. Inequalities in higher education become more visible and deepen with foundation higher education institutions. The commodification of higher education weakens the entity of public higher education and causes many individual, social and economic problems. In this research, the individual, social and economic consequences of the commodification of higher education were examined through the views of the academics working in foundation higher education institutions.

Key Words: Higher education, commodification, foundation higher education institutions.

Giriş

Kapitalist üretim ilişkilerinin hâkim olduğu sistemlerde insanların gereksinim duyduğu mal ve hizmetlerin üretimi iki biçimde karşılanmaktadır. Birincisi, toplumun önemli bir kesiminin yararlandığı mal ve hizmetlerin kamusal hizmet olarak değerlendirilerek bu mal ve hizmetlerden yararlanmak isteyenlere ücretsiz olarak sunulmasıdır. İkincisi ise, bu mal ve hizmetlerin belli bir ücret karşılığında ondan yararlananlara sunulmasıdır. Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, ulaşım gibi toplumun büyük bir kısmının yararlandığı kamusal hizmet alanlarındaki mal ve hizmetlerin üretilmesinde hangi yolun seçileceği toplumsal, siyasal ve ekonomik güç ilişkilerine göre değişmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bir yandan Sovyetler Birliği'nin varlığı bir yandan da bağımsızlıklarına yeni kavuşan genç ulus devletlerin iktisadi kalkınma politikalarının yarattığı özgün koşullar sayesinde gelişmiş kapitalist ülkelerde bile yukarıda söz edilen kamusal hizmetler ücretsiz olarak üretilmişlerdir (Yeldan, 2002). 1970'lerden itibaren kapitalizmin girmiş olduğu bunalım ve bu bunalımdan çıkış için ortaya koyduğu yeni ekonomi politikaları doğrultusunda kamusal hizmet alanları piyasaya açılmıştır.

Kamusal hizmetlerin piyasalaşması, bu hizmetlerin ücretlendirilmesi olarak değerlendirilmemelidir. Bir bütün olarak kamusal hizmetlerin piyasa mekanizmasına bağlı olarak üretilmesi ve sunulmasını kapsamaktadır. Bu bağlamda eğitim piyasa ilişkisi, piyasa aktörlerinin eğitim alanını kâr alanı olarak görmeleri ve bu alana girmeleri şeklinde yorumlanmamalıdır. Aksi takdirde, eğitim ve piyasa arasındaki ilişki dışsal bir sorun olarak algılanıp eğitim ve piyasanın birbirinden bağımsız iki ayrı yapı olarak değerlendirilmesi, aralarındaki ilişkinin biçiminin ve derecesinin sorun edilmesine yol açmaktadır. Eğitim ve piyasa ilişkisi bu bakış açısıyla ele

alındığında, tartışma daha çok eğitimde piyasa aktörlerinin mi yoksa devletin mi daha etkin olması gerektiği konusunda düğümlenmektedir (Özsoy, 2011). Bu açıdan eğitim alanındaki tartışmalar, eğitimin sunumu üzerine olduğu kadar üretimi üzerine de yoğunlaşmalıdır. Eğitim hizmetinin nasıl üretildiği onun sunumunu da etkilediğinden eğitimde yaşanan dönüşümün “metalaşma” bağlamında incelenmesi, kamu ve piyasa aktörlerinin birbiriyle kurduğu ilişkinin daha sarıh bir şekilde değerlendirilmesine imkân sağlayabilir.

Meta, değişim değerinin kullanım değerine egemen olmasının somut karşılığıdır. Bir nesnenin ya da ürünün insanın bir ihtiyacını gidermesi onun bir kullanım değerine sahip olduğunu gösterir. Kullanım değeri, ürünlerin niteliğine ve tüketicilerin ihtiyaçlarına göre başka başka olsa da insanın temel bir ihtiyacını karşılaması ya da ona yararlılık göstermesidir. Doğrudan tüketim için değil de değişim değeri için üretilen ürünler ise birer metadır. Bu açıdan metanın varlık koşulu onun değişim değeri için (kâr amacıyla) üretiliyor oluşudur. Bir ürünün meta olabilmesi için, kullanım değeri olacağı başka bir kimseye, değişim yoluyla devredilmesi gerekir (Marx, 1975).

Kapitalizm kendi varlık koşulu gereği sermaye birikimini artırmak için her şeyi metalaştırmak zorundadır. Marx’a (1975: 153) göre:

“Her şey satılabilir ve satın alınabilir hale gelir. Dolaşım, her şeyin içine atılabileceği ve altın kristali olarak tekrar çıkacağı büyük bir toplumsal imbik olur. Bu simya ilmine azizlerin kemikleri bile dayanamadıktan sonra, insanların alışverişi dışında kutsallaşmış şeyler nasıl dayansın.”

Marx (1975) bu ifadede, fiziksel maddelerin yanı sıra bilgi, beceri ve emek gücü gibi soyut varlıkların da metalaşabileceğini vurgulamıştır. Bilginin metalaşması, bilginin kullanım değerini yitirerek, doğrudan piyasada değişim için üretilmesi, yani değişim değeri olan bir ürüne dönüşmesidir (Özsoy, 2011). Bilginin metalaşması satılmak üzere üretilen bir ticarî mal olarak başkalaşmasına koşut olarak, bilgi yapı ve süreçleriyle birlikte, bilginin öznesinde ve nesnesinde gerçekleşen köklü değişimlere neden olmaktadır. Bu nedenle, bilgi üretiminin gerçekleştiği kurumlardaki dönüşümün, bilginin metalaşma süreci temelinde anlamlandırılması gerekmektedir (Ünal, 2019).

Eğitimin metalaşması bilginin bir ihtiyaca karşılık gelen kullanım değeri için üretilmesi yerine değişim değeri için üretilen bir hizmete dönüşmesidir. Eğitimin metalaşması ile birlikte bu alanda piyasalaşma ve ticarileşmenin de önü açılmaktadır. Eğitimin piyasalaşması bu alanda üretilen mal ve hizmetin

piyasa kurallarına bağımlı kılınması ve bu alandaki birey ve kurumların plan ve eylemlerini piyasa mekanizmalarına göre belirlemesini ifade etmektedir (Özsoy, 2011: 126). Eğitimin ticarileşmesi ise eğitim kurumları ve yan ürünlerinin, destekleyici hizmetlerinin ticarileşmesi, pazarlama ve reklam kampanyalarının merkezi hale gelmesidir (Aksoy, 2011: 11).

Eğitimin metalaşması onun üretim biçimini, piyasalaşması-ticarileşmesi ise onun dolaşım ve paylaşım biçimini etkilemektedir. Bu bağlamda eğitimin piyasalaşması-ticarileşmesi için öncelikli olarak onun metaya dönüşmesi gerekmektedir.

Bu bakış açısından yola çıkılacak olursa, başta eğitim olmak üzere kamusal hizmet alanlarının piyasalaştırılması, kapitalist üretim ilişkilerinin her şeyi metalaştıran işleyiş biçiminin bir sonucudur. Bu açıdan dünya genelinde özellikle 1980 sonrası yaşanan ekonomik dönüşüm ve yarattığı eşitsizlikler, kapitalist üretim ilişkileri bağlamında incelenmelidir.

Eğitimin metalaşması eğitim hizmetinin piyasalaşmasına neden olurken özellikle 1980 sonrası uygulanan politikalar bu süreci son derece hızlandırmıştır. Kapitalizmin ihtiyaçları çerçevesinde belirlenen politikalar, toplumsal yaşamı bir bütün olarak etkilemekte ve dönüştürmektedir. Bu politikaların sonucu olarak eğitimden sağlığa, su kaynaklarından sosyal güvenliğe kadar bir zamanlar kamusal hizmet çerçevesinde değerlendirilen alanlar sermaye birikim rejiminin içerisine dâhil edilmiştir (Keskin Demirel, 2012: 169). Piyasa mantığını engelleyen kolektif yapılar bu süreçte yok edilirken (Bourdieu, 2009), bizzat devlet bu sürecin düzenleyicisi ve yürütücüsü olmaktadır. Bu süreçte devlet, mülkiyet hakları, serbest piyasalar ve serbest ticaretin temel alındığı bir kurumsal çerçeve yaratmakta ve korumaktadır (Harvey, 2015: 10).

Yükseköğretimin Finansmanı

Özellikle 1980 sonrası yaşanan yapısal dönüşüm ekonomiden siyasete, kültürden sanata, hukuktan eğitime kadar tüm toplumsal alanları etkilemiştir. Kamusal hizmetler paralı duruma gelirken, kamusal hakkın ne olduğu ve yurttaşların bu haklardan nasıl yararlanacakları ile ilgili yoğun bir tartışma da yaşanmaktadır. Özellikle liberal çevreler, kamusal alanın piyasalaşması ile birlikte kamusal alandaki hantallık ve savrukluğun sona ereceğini ve bu yolla eğitim ve sağlık gibi hizmetlerin daha iyi şekilde verileceğini savunmaktadırlar (Fridman, 2002). Yükseköğretim bağlamında bu tartışmaların odağı Türkiye’de Yükseköğretim Kurulu (YÖK) iken, dünya genelinde OECD ve DB gibi kuruluşların yapmış oldukları çalışmalardır (Şenses, 2007). Bu çalışmalar

genelde yükseköğretimin nasıl bir hizmet olduğu ve finansmanının nasıl karşılanacağı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Özellikle yükseköğretime yönelik istemin 21. yüzyılın ikinci yarısında düşük gelirli ülkelerde dört kat, orta-alt gelirli ülkelerde on kat ve orta-üst gelir grubundaki ülkelerde ise dokuz kat artması (Albrecht ve Adrian, 1992; Akt. Ulutürk ve Dane, 2008), keza OECD ülkelerindeki yirmi beş yaş altı gençlerin üniversiteye giriş oranının % 49'u bulması ve bu oranın yakın gelecekte % 66'ya çıkmasının tahmin edilmesi (OECD, 2018: 200), yükseköğretim için gerekli mal ve hizmetlerin hangi finansman kaynağı ile karşılanacağı tartışmalarını beraberinde getirmiştir.

Finansman, eğitimin maliyetlerini karşılamak için gereken parasal kaynaklardır. Eğitim finansmanı kavramı, eğitim hizmetinin sunumu için gerekli olan parasal kaynakların sağlanmasıyla ilgilidir (Karakütük, 2006: 211). Eğitim için gerekli kaynağın kamu tarafından mı yoksa o hizmetten yararlananlar tarafından mı karşılanacağına yönelik tercih, o ülkede uygulanan siyasal ve ekonomik sistem ile yakından ilgilidir. Bu açıdan yükseköğretimin kamusal mı yoksa özel bir mal mı olduğuna yönelik tartışmalardaki tercih, siyasal değerlendirmenin sonucudur.

Özel mal, tüketimi bireyler tarafından ayrı ayrı gerçekleştirilen, kullanımında rekabet olan, faydasından dışlamanın mümkün olduğu, bölünebilen ve fiyatlandırılabilen ve bu nedenle de piyasa tarafından üretilebilen mal ve hizmetlerdir (Barış ve Barlas, 2017). Özel mallarda, mal ve hizmeti tüketmek için bedelinin ödenmesi gereklidir. Kamusal mal ise bir bireyin tüketiminin başka bir bireyin tüketiminin azalmasına sebep olmayan ve ortak olarak yararlanılabilen mallardır (Samuelson, 1954).

Bir hizmet ya da malın kamusal mı yoksa özel mi olduğu, o mal ya da hizmetin üretilmesi kadar tüketilmesini de belirler. Eğitim ve sağlık olmak üzere toplumun çok büyük bir kesiminin yararlandığı hizmetlerin “bireysel” olarak görülmesi bu hizmet alanlarının metalaşmasına ve bu yolla ücretli olmasına neden olurken, bu hizmetlerin “toplumsal” olarak görülmesi bu hizmetlerin “hak” olarak algılanmasına ve yurttaşlara ücretsiz olarak sunumuna olanak sağlamaktadır. Bu açıdan yükseköğretimin, bireysel bir hizmet ya da hak olarak değerlendirilmesi bu hizmetin ücretli mi yoksa ücretsiz mi olacağını da belirlemektedir.

Yükseköğretim, refah devleti olarak adlandırılan dönemde (1945-1970) çoğunlukla kamu tarafından finanse edilmiştir. Kapitalizmin 1980'ler sonrasındaki döneminde ise yükseköğretim bir hak olarak değil, daha çok

“katma değer” yaratan bir tüketim malı olarak nitelendirilerek ücretlendirilmesi/ özelleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Kurul, 2012: 200). Yükseköğretimin finansmanının nasıl ve kim tarafından karşılanması gerektiği üzerindeki tartışma ve değerlendirmeler önemli oranda yükseköğretimin iktisadi getirileri üzerine yoğunlaşmıştır.

Bu konudaki araştırmaları ile yükseköğretimin finansmanı ile ilgili politikalarının belirlenmesinde önemli bir yeri bulunan Psacharopoulos, 1981 yılında maliyet-fayda analizi yaparak 44 ülkenin getiri oranlarını karşılaştırmış, işçilerin kazançları ile eğitim seviyeleri arasında oran ve ilişkileri incelemiştir. Psacharopoulos (1981; Akt. Özsoy, 2002: 152) incelediği 1958-1978 yılları arası için dört temel sonuca ulaşmıştır:

1. İlköğretimin toplumsal getiri oranları, ortaöğretim ve yükseköğretimin getiri oranlarından daha yüksektir.
2. Eğitimin getiri oranları, gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere oranla daha yüksektir.
3. Eğitim yatırımlarının getirisi ister bireysel ister toplumsal olsun fırsat maliyetlerinden % 10 kadar fazladır.
4. Yükseköğretimin bireysel getirisi toplumsal getiri oranına göre daha yüksektir.

Bu tespitler eğitim yatırımı ve finansmanı politikaları konusunda önemli sonuçlar doğurmuştur. İlköğretimin getiri oranının diğer eğitim düzeylerine göre daha yüksek olduğuna yönelik bulgu, eğitim yatırımlarında önceliğin ilköğretime verilmesine neden olmuştur. Eğitim kademeleri için farklı uygulanan eğitim politikaları eğitimin bütünselliğini bozarken, özellikle yükseköğretim kamusal hizmet olma özelliğini kaybederek piyasa mekanizmasının içine çekilmiştir. Toplumun önemli kesimini ilgilendiren hizmetlerin getirilerine ilişkin yapılan bireysel ve toplumsal ayırım, toplumsal hizmetlerin genel bütçeden (vergilerle), özel getirisi olan hizmetlerin ise piyasa mekanizması ile belirlenen ücretlerle finanse edilmesine neden olmaktadır. Hem bireysel hem de toplumsal getirisi olan yarı kamusal malların (yükseköğretim gibi) finansmanı ise toplumsal getirisine denk gelen kısmı devlet tarafından, bireysel getirisi olan kısmı ise ücrete tabi kılınarak bu getiriden yararlananlar tarafından karşılanmaktadır. Bununla birlikte yükseköğretimin ne kadarının bireysel ve ne kadarının toplumsal fayda sağladığını söyleyebilmek için yükseköğretimin bütün getirilerinin hesaplanması gerekmektedir. Yükseköğretimin toplumsal getirileri tam olarak sayısallaştırılamayacağı gibi bireysel getirilerine yönelik ön kabullerin de gözden geçirilmesi gerekmektedir. Schultz’un (1966) bireyin

eğitimi ile daha iyi bir iş ve gelir elde etmesi arasında kurduğu doğrudan ilişki, işgücü piyasasında doğrulanmamıştır. Bireyin sahip olduğu cinsiyet, etnik kimlik, aile ilişkileri, siyasi konum gibi birçok değişken bireyin işgücü piyasasındaki konumunu etkilemektedir (Ünal, 1991; Bowles ve Gintis, 2011). Yükseköğretimin daha iyi bir gelir getireceği yönündeki kabulün sorgulanması gerektiği gibi yükseköğretimin bireysel getirisi daha yüksek denilerek ücretlendirilmesi toplumun yoksul kesimlerinin bu hizmete erişimlerini daha da olumsuz etkilemektedir. Üniversite işsizliğinin genel işsizlik içinde yüksek orana sahip olduğu Türkiye gibi ülkelerde yükseköğretimin ücretli olması demek, yoksullar üzerindeki ekonomik baskının daha da artması anlamına gelmektedir. Bu açıdan yükseköğretimin bireysel getiri oranının yüksek olduğuna yönelik analiz ve değerlendirmeler, devletin bu alandaki sorumluluğunun bir kısmını bireylere yükleme ve özel üniversitelerin devletçe desteklenmesinin ideolojik gerekçesini oluşturmaktadır (Özsoy, 2002).

Yükseköğretimin yarı kamusal mal olarak tanımlanması, yükseköğretim hizmetinin bir hak olarak yurttaşlara sunumunu zayıflattığı gibi özel yükseköğretim kurumlarına yönelik devlet yardımlarının gerekçesi olarak da gösterilmektedir:

“Yükseköğretim yarı kamusal bir hizmettir. Dolayısıyla, bu hizmetin, biri bu hizmetten yararlanan kişiye daha fazla gelir olarak dönen kişisel, diğeri ise eğitim görmüş bir kişiden dolayı toplumun geneline dönen toplumsal olmak üzere iki tür getirisi vardır. Bu nedenlerle, özel yükseköğretim kurumları birçok ülkede çeşitli yollarla kamu kaynaklarından desteklenmektedir” (Gürüz, 2003: 155).

Gürüz (2003) yükseköğretimin finansmanının çeşitlenmesi ve bu finansman içinde kamu kaynaklarının oranının azaltılmasını savunurken, vakıf yükseköğretim kurumlarının kamu kaynaklarından desteklenmesini yükseköğretimin yarı kamusal mal olmasıyla gerekçelendirmektedir. Yükseköğretimin finansmanında kamusal kaynakların kullanımı birçok açıdan eleştirilirken aynı kaynağın vakıf yükseköğretim kurumlarına aktarılmasının savunulması önemli bir çelişkidir. Toplumsal bir hizmet özel yükseköğretim kurumları yoluyla özelleştirirken bu kurumların riskleri toplumsallaştırılmaktadır.

Yükseköğretimin yarı kamusal mal olarak algılanması, yükseköğretim sisteminin finans yapısında ve işleyişinde piyasanın daha fazla etkili olmasını da beraberinde getirmiştir. Bu etki iki şekilde gerçekleşmektedir.

Birincisi, yükseköğretim için gerekli parasal kaynakların bir bölümünün alınan vergilerden devletçe karşılanması, bir bölümünün de hizmeti alan öğrencilerden karşılanmasıdır (Karakütük, 2006). Bu amaçla 1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası ile öğrencilerden yükseköğretim hizmetinin maliyetinin bir bölümü “harç” olarak alınmaya başlanmıştır (Hesapçıoğlu, 1994). Yükseköğretimde görülen piyasalaşma, yükseköğretimin paralı duruma gelmesiyle sınırlı olmamış, yükseköğretimin yapısının ve işleyişinin piyasa kurallarına açılması yükseköğretim kurumlarının patent, teknoloji transferi, lisans anlaşmaları ve benzer yollarla gerek doğrudan kurumlarla gerekse araştırma ve danışma şirketleriyle “ticarî ilişkiler” kurmalarına neden olmuştur (Ünal, 2011). Yükseköğretimdeki piyasalaşma zaman içerisinde bu kurumların işleyiş biçimlerinin değişmesine de neden olmuştur. Günümüzde birçok devlet üniversitenin ikinci öğretim, yaz okulu ve uzaktan tezsiz yüksek lisans programları yükseköğretimdeki piyasalaşmanın sonuçlarıdır. Bu açıdan yükseköğretimde yaşanan finansal dönüşüm, öğrencilerin yükseköğretim için daha çok para harcamasıyla sınırlı değildir. Yaşanan bu finansal dönüşüm, yükseköğretimin bütün olarak piyasalaşması, burada üretilen mal ve hizmetlerin piyasa mekanizmasına göre belirlenmesi ve ücretlendirilmesidir.

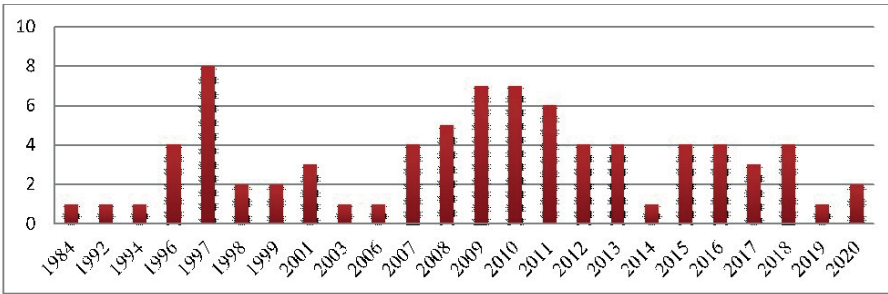
Yükseköğretimin piyasalaşmasının ikinci biçimi, yükseköğretimin özel (kişisel) mal olarak görülüp ondan yararlanan birey ve aileleri ya da bireyin öğrenimini destekleyen kuruluşların (merkezi-yerel yönetim, işverenler ya da gönüllü örgütlerin) bu hizmeti bedelini ödemesine dayalı “özelleşmesidir” (Karakütük, 2006). Yükseköğretimin metalaşmasının en belirgin biçimi olan “vakıf yükseköğretim kurumları” öğrencilere ancak belli bir ücret karşılığı hizmet üretmektedir. Yükseköğretimin özelleşmesi, kamusal hizmet alanının ücret ödeyenlerin yararlanabileceği bir özel hizmet alanına dönüştürmesidir.

Yükseköğretimde Özelleşme

Türkiye’de yükseköğretimin özelleşmesine yönelik ilk uygulama özel yüksekokullardır. 1961 Anayasası’nın 21. maddesinin “Herkes ilim ve sanatı serbestçe öğrenme, öğretme, açıklama ve yayma hakkına sahiptir, eğitim ve öğretim, devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir.” maddesine dayanarak üniversiteye benzeyen ve adı üniversite olmayan yüksekokullar, 1962 yılından başlayarak henüz yasa çıkmadan açılmaya başlanmıştır. Açılan ve sayıları on üçü bulan yüksekokulların yasal dayanağı ancak 1965 yılında çıkarılan Özel Okullar Kanunu’yla mümkün olmuştur. Bu yasal düzenleme ile mühendislik, mimarlık, dişçilik, eczacılık, iktisat, gazetecilik gibi dallarda yüksekokullar açılmasına izin verilmiştir (Yaşar, 2007). Süreç içerisinde Anayasa Mahkemesi yüksekokul öğretimini üniversite öğretimi

olarak yorumlayıp bu düzeyde özel yüksekokullara olanak sağlayan kanun maddesini iptal etmiş ve buna bağlı olarak bu kurumlar kapatılmışlardır (Akyüz, 1999). Kapatılma kararı sonrasında sayıları otuz yediye bulan bu özel yüksekokullar, devlet üniversitelerine devredilmişlerdir (Karakütük, 2001).

Anayasaya Mahkemesi 1971 yılında özel yüksekokulları kapatırken gerekçe olarak bu okulların kazanç amaçlı kurulduğunu belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi bu kararıyla kazanç amacı gütmeyen ve devletin gözetim ve denetimi altında kurulabilecek vakıf yükseköğretim kurumlarının önünü açmıştır (Ataünal, 1998). Kâr amacı taşımadan özel yükseköğretim kurumları açılmasını sağlayan yasal düzenleme ise 1982 Anayasası ile mümkün kılınmıştır. 1982 Anayasası'nın 130'uncu maddesine göre, "kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabilir.". Anayasa'daki bu düzenleme çerçevesinde vakıfların yükseköğretim kurumları açmaları ve bu kurumların işleyişi, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'yla düzenlenmiştir. Vakıf yükseköğretim kurumlarının açılmasına olanak sağlayan yasal düzenlemelerden sonra kurulan ilk vakıf yükseköğretim kurumu, Bilkent Vakıf Yükseköğretim Kurumu'dur. 1984 yılında kurulan bu vakıf yükseköğretim kurumu, 1986–1987 öğretim yılında Ankara'da faaliyete başlamıştır. Bilkent Vakıf Yükseköğretim Kurumu'nun açılmasından kısa bir süre sonra 1993-1994 öğretim yılında Koç Vakıf Yükseköğretim Kurumu, 1994 -1995 öğretim yılında da Başkent Vakıf Yükseköğretim Kurumu faaliyete geçmiştir. İzleyen yıllarda değişik isimlerle birçok vakıf yükseköğretim kurumu açılmıştır. Şekil 1'de vakıf yükseköğretim kurumlarının yıllara göre kuruluş sayıları gösterilmiştir.

Şekil 1. Vakıf Yükseköğretim Kurumlarının Yıllara Göre Kuruluş Sayıları

Kaynak: YÖK, 2021. (Kapatılan vakıf yükseköğretim kurumları dâhil edilmemiştir.)

Şekil 1. incelendiğinde 2020'ye kadar kurulan vakıf yükseköğretim sayısı yetmiş yedidir. YÖK (2024) tarafından açıklanan en son rakamlara göre 2022-2023 öğretim yılı itibarıyla 75'i vakıf yükseköğretim kurumu ve 4'ü vakıf meslek yüksekokulu olmak üzere toplamda 79 vakıf kurumu aktif olarak faaliyette bulunmaktadır. Açılan vakıf yükseköğretim kurumlarının artmasıyla birlikte, bu kurumlarda öğrenim gören öğrenci sayısı da yıllara göre artış göstermiştir. Tablo 1'de vakıf yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin yıllara göre değişimi gösterilmiştir.

Tablo 1

Yıllara Göre Vakıf Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Sayısı

Öğretim Yılı	Öğrenci Sayısı	Öğretim Yılı	Öğrenci Sayısı
1986-1987	426	2004-2005	91.084
1987-1988	1.492	2005-2006	107.993
1988-1989	3.289	2006-2007	118.661
1989-1990	4.633	2007-2008	139.116
1990-1991	6.208	2008-2009	163.558
1991-1992	7.136	2009-2010	175.305
1992-1993	7.934	2010-2011	190.365
1993-1994	9.005	2011-2012	228.066
1994-1995	9.714	2012-2013	287.624
1995-1996	9.852	2013-2014	418.179
1996-1997	13.598	2014-2015	434.430
1997-1998	21.267	2015-2016	534.177
1998-1999	29.360	2016-2017	554.218
1999-2000	39.243	2017-2018	589.116
2000-2001	50.545	2018-2019	595.307
2001-2002	55.549	2019-2020	608.123
2002-2003	61.425	2020-2021	636.363
2003-2004	76.979	2021-2022	671.437
		2022-2023	677.852

Kaynak. YÖK, Üniversite İzleme ve Değerlendirme Genel Raporu, 2024.

Tablo 1 incelendiğinde vakıf yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenci sayısının yıllar içinde sürekli arttığı görülmektedir. 1986-1987 öğretim yılında toplam 426 olan öğrenci sayısı, 2022-2023 öğretim yılında 677.852 olmuştur. Öğrenci sayısında yıllar içindeki değişim, yükseköğretimin piyasalaşmasının yaygınlık kazandığını göstermektedir.

Yükseköğretimde vakıf yükseköğretim kurumlarının ve bu kurumlarda öğrenim gören öğrenci sayısının hızla artması yükseköğretimin finansmanını da etkilemektedir. Tablo 2’de yükseköğretimin finansmanı için yapılan kamusal ve özel harcamalar gösterilmektedir.

Tablo 2

Yükseköğretimdeki Kamusal ve Özel Harcamaların Yıllara Göre Değişimi (2011-2021)

Yıl	Kamusal Harcamalar(TL)	Özel Harcamalar(TL)	Toplam Harcamalar(TL)
2011	21.587.000.000	6.080.000.000	25.482.000.000
2012	24.911.000.000	8.049.000.000	30.262.000.000
2013	27.847.000.000	9.426.000.000	34.207.000.000
2014	32.153.000.000	11.022.000.000	39.547.000.000
2015	35.551.000.000	12.172.000.000	43.256.000.000
2016	43.584.000.000	13.897.000.000	50.978.000.000
2017	45.465.000.000	15.469.000.000	53.808.000.000
2018	52.198.000.000	19.295.000.000	63.456.000.000
2019	57.709.000.000	23.726.000.000	72.266.000.000
2020	63.498.000.000	25.910.000.000	80.159.000.000
2021	87.120.000.000	33.609.000.000	110.339.000.000

Kaynak. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Eğitim Harcamaları İstatistikleri, 2023.

Yükseköğretimin finansmanı açısından kamusal ve özel harcama oranlarına bakıldığında yıllar içerisinde özel harcamaların oranı artarken, kamusal harcamaların oranının azaldığı gözlemlenmektedir. 2011 yılında özel harcamaların toplam harcamalara oranı %23,8 iken, 2021 yılında bu oran 30,5’e çıkmaktadır. 2021 yılında yapılan özel harcamaların 16.138.000.000 TL’si tüzel kişiliklerce yapılırken, yükseköğretim için öğrenci ve ailelerin yapmış

olduğu harcamaların toplam tutarı ise 17.820.000.000 TL'yi bulmaktadır (TÜİK, 2023). Bu açıdan yükseköğretimde görülen özelleşme, öğrenci ve ailelerin maddi olanaklarının önemli bir kısmını buraya aktarmalarına neden olmaktadır.

Akademisyen Emeğinin Metalaşması ve Prekaryalaşması

Yükseköğretimde yaşanan metalaşma kavramsal boyutu kadar emek gücünün kazandığı yeni formlar üzerinden de değerlendirilmelidir. Marx (1975) emek gücünün meta olarak üretilmesi bile kapitalist üretim biçiminde metaya dönüştüğünü belirtir. Bu açıdan vakıf kurumlarında çalışan öğretim elemanları emek güçlerini belli bir ücret karşılığında kiraladıkları için emek güçleri metaya dönüşmektedir. Öğretim elemanlarının yarattığı artı değer ise bu kurumların mülkiyet sahiplerine kalmaktadır. Bu açıdan kapitalizmin temel işleyişi olan artı değer yaratma ve bu değere el koyma mekanizması vakıf kurumlarında çok daha açık bir biçimde yaşanmaktadır.

Yükseköğretimde yaşanan dönüşüm öğretim elemanlarının çalışma biçimlerini ve koşullarını da değiştirmektedir. Vakıf yükseköğretim kurumlarının artan sayısına bağlı olarak bu kurumlarda çalışan öğretim elmanı sayısı da sürekli artmaktadır. 2022-2023 öğretim yılı itibarıyla vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanı sayısı 29.585'tir (YÖK, 2024).

Vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan akademisyenler çalışma esasları bakımından 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'na bağlı iken çalışma ve özlük hakları bakımından 4857 sayılı İş Kanunu'na bağlıdırlar. Akademik görev ve rolleri ile ilgili ayrı bir düzenlemeye; işe alınma, atanma ve çıkarılma ile ilgili ayrı bir düzenlemeye tabii kılınmaları, çalışma yaşamlarında birçok sorunu ve eşitsizliği beraberinde getirmektedir. Özellikle 2547 sayılı kanunla mütevelli heyetlerine akademik personelin seçimi, atanması ve işten çıkarılmasına yönelik yetkinin kontrolsüz bir biçimde verilmiş olması, bu kurumlarda çalışan akademisyenlerin iş güvencesini ortadan kaldırmaktadır. İşe alınma ve çıkarılmanın mütevelli heyetinin iki dudağının arasında olması ve bu keyfiliğin yasalarla tanınmış olması vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan akademisyenlerin sözleşme dönemlerinde yoğun bir stres yaşamalarına neden olmaktadır. Mütevelli heyetleri keyfi olduğu kadar kanunsuz şekilde akademisyenlerin işlerine son verebilmektedirler.

Vakıf yükseköğretim kurumlarında işten çıkarılmanın çok kolay bir şekilde gerçekleştiriliyor oluşu, bu kurumlarda çalışan akademisyenlerin yönetim tarafından verilen tüm görevlendirmeleri kabul etmelerine neden olmaktadır.

Bu görevlendirme yönetsel olabileceği gibi çalıştığı vakıf yükseköğretim kurumunun tanıtım etkinlikleri de olabilmektedir. Kendisini geliştirmek ya da araştırma yapmak için gerekli zaman çeşitli gerekçelerle ellerinden alınan akademisyenler, ayrıca yoğun bir ders temposuna da zorunlu kılınmaktadırlar (Vatansever ve Gezici Yalçın, 2015). Vakıf yükseköğretim kurumlarının birçoğu açtıkları bölümler için gerekli öğretim üyesini çalıştırmak yerine en azı ile yetinmektedirler. Bu da akademisyenleri, uzmanlık alanları dışındaki dersler dâhil olmak üzere daha kalabalık sınıflarda daha çok derse girmeye zorlamaktadır (Önen, 2015: 199). Bu açıdan vakıf yükseköğretim kurumları yükseköğretimin sunuşunu, işleyişini ve çalışma biçimini köklü bir şekilde dönüştürmektedir.

Vakıf yükseköğretim kurumlarının çoğunda sözleşmeli olarak istihdam edilen akademisyenler kamu üniversitelerindeki meslektaşlarına göre daha çok çalıştırıldıkları halde daha az ücret almaktadırlar. Kamu üniversitelerinde çalışan öğretim elemanları ile vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanları arasındaki ücret farkını ortadan kaldırmak için 16.04.2020 tarihinde Yükseköğretim Kanunu'nda değişikliğe gidilerek “Vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanlarına, unvanlarına göre devlet yükseköğretim kurumlarında ödenen ücret tutarından az ücret verilemez” maddesi kanuna eklenmiştir. Kanun ile ücretlerin eşitlenmesi hedeflense de eşitlenecek ücretin net ücrete mi yoksa brüt ücrete göre mi olacağı belirsiz kalmıştır. Bu hükümdeki “ücret” sözcüğünün anlamındaki belirsizliği ortadan kaldırmak için toplanan YÖK, 5 Haziran 2020 oturum tarihli 2020.27 sayılı kararında, yükseköğretim kurumlarında ödenen emsal ücretin net veya brüt ücret miktarından birisinin olabileceğine karar vererek, ortadaki belirsizliği vakıf yükseköğretim kurumları lehine yorumlamıştır (Batı, 2020).

Kamu üniversiteleri ile vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanlarının ücretlerini “eşitlemeye” yönelik kararın alınması vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanları için olumlu bir adım olmakla birlikte aynı zamanda akademideki ücret eşitsizliğinin ve emek sömürsünün açık kabulüdür de. Vakıf yükseköğretim kurumlarındaki emek sömürsünün artık saklanamayacak boyuta gelmesi dolayısıyla alınan bu karar, vakıf yükseköğretim kurumlarındaki ücret sorununu çözmediği gibi başka sorunlara da yol açmıştır. Bu karar sonrasında bazı vakıf yükseköğretim kurumları akademik kadrolarını azaltma, kalan öğretim elemanlarının da ders ve idari iş yükünü artırma yönünde kararlar almışlardır. Vakıf yükseköğretim kurumlarındaki çalışma koşulları iyileşmek yerine kötüleşmiş, esnek çalışma biçimi öğretim elemanlarına daha çok dayatılmıştır (Yırtıcı, 2020).

Esnek çalışma neticesinde üretim maliyeti gibi işgücü maliyeti de aşağı çekilmektedir. Üretimin parçalanması işgücünün üretimden gelen gücünü kullanmasını zayıflatarak pazarlık gücünü kaybetmesine neden olmaktadır. Pazarlık gücü azalan işgücü daha düşük ücretlere ve zor çalışma koşullarına mecbur bırakılmaktadır. İşgücünde yaşanan esnekleşmenin sonucu olarak, iş güvencesi olmayan, düşük ücret alan ve her an işten atılma tehlikesi yaşayan çalışanlar “prekarya” olarak tanımlanan yeni bir kesimi oluşturmaktadır. Marksist anlamda proletarya gibi kendisi için bir sınıf olamayan prekarya daha çok kendiliğinden bir sınıftır. Kendi içinde örgütlü olmadığı için de daha çok baskı ve sömürüye maruz kalmaktadır (Standing, 2002). “Precarious”, yani güvencesiz, istikrarsız” ve “proletarya” kelimelerinin birleşmesinden elde edilen prekarya, güvencesiz, keyfi şartlarda çalıştırılan, geçici işlere mahkûm bir işe sahip olmakla işsizlik arasındaki müphem bir sınıftır (Bora, 2010). Alpman (2016: 64-65) prekaryayı şu şekilde tanımlamaktadır:

“Bu yeni sınıf, prekarya, tatmin edici gelire sahip olan ve tam istihdam hakkından, keyfi işten atılmaları engelleyen istihdam güvencesinden, terfi etme ve bir zamanlar geçerli olan kişisel becerilerin zamanla geçersizleşmesini önleyen iş güvencesinden, çalışma süresinin hakkaniyet ilkesine göre düzenlenmesinden, kadınların eşit olarak istihdam hakkından habersiz olan ve bu talepleri gündeme bile getirmeyen bir sınıftır.”

Vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan akademisyenlerin çalışma koşulları yeni birikim rejiminin ortaya çıkardığı esnekleşmeye son derece uygundur. Vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan akademisyenlerin farklı istidam biçimleri altında esnek çalışmaya maruz bırakılmaları, akademik olarak kendilerini geliştirecek imkânlardan yoksun bırakılmaları, iş güvencesine sahip olmamaları gibi nedenlerden dolayı vakıf kurumlarında çalışan akademisyenlerin giderek prekaryalaştıkları söylenebilir.

Bu araştırmada, vakıf yükseköğretim kurumunda çalışan öğretim elemanlarının yükseköğretimin metalaşması, vakıf yükseköğretim kurumlarının tercih nedenleri, vakıf yükseköğretim kurumlarındaki öğrenci profili, çalışma yaşamı, vakıf kurumu içerisindeki öğrenciler ile geliştirdikleri ilişki biçimi gibi konular hakkındaki görüşlerinin incelenmesi ve sonuçları hakkında tartışılması amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma Yaklaşımı

Türkiye eğitim sistemindeki metalaşmanın yükseköğretimi nasıl etkilediğini ve bu etkinin bireysel, toplumsal ve ekonomik boyutunu vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanlarının görüşlerinden yola çıkarak çözümlenmeyi hedefleyen bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Nitel araştırma, incelenen birey veya grup davranışlarının ya da sosyal süreçlerin insanlarca algılanan ve yeniden kurgulanan bir resmini sunar (Kümbetoğlu, 2005). Nitel araştırmaların amacı, araştırma nesnesine bütüncül ve derinlemesine bakarak onu incelemek ve bağlamı içinde anlamaktır (Punch, 2005).

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması tercih edilmiştir. Nitel durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinlemesine araştırılmasıdır. Bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Durum çalışmaları, bir durumun derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi olarak tanımlanmaktadır (Merriam, 2013). Bu çalışmada nitel durum çalışması, yükseköğretim alanında yaşanan dönüşümün ekonomik, sosyal ve siyasi olarak incelenmesinin yanı sıra bu dönüşümün yükseköğretim ortamında nasıl yaşandığını ve vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanlarının çalışma yaşamlarını nasıl etkilediğini ortaya koyabilmesi açısından tercih edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın nitel boyutunda kullanılan temel teknik, görüşmedir. Vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanlarının yükseköğretimin metalaşmasının bireysel, toplumsal ve ekonomik sonuçları ile yükseköğretime yönelik görüşlerini derinlemesine saptamak için çalışmada görüşme tekniği kullanılmıştır. Kuş (2003: 87) görüşme tekniğinin özelliklerini şu şekilde tanımlamıştır:

“Nitel araştırmalarda kullanılan görüşme tekniğinin temel özelliği görüşülen kişilerin bakış açılarını ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle görüşme ile görüşülenlerin anlam dünyalarını, duygu ve düşüncelerini anlamak; nicel görüşmelerden farklı olarak yüzeysel değil, daha derin bilgi edinmek esastır.”

Araştırmanın nitel verilerinin toplanması amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren bir görüşme formu hazırlar. Bu sayede, duruma göre anlık tavır ve esneklik önemli ölçüde sınırlanırken, sorular sistematik bir biçimde sorulduğundan görüşmeci etkisi ve öznel yargılar en aza indirilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008) Araştırmacı yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde sormayı planladığı soruları görüşme formu şeklinde hazırlamakla birlikte, görüşme sırasında görüşme formu yeni sorularla zenginleşebilir. Araştırmacı bu sayede, görüşülenlerin farklı deneyim ve beklentilerini ortaya çıkarır (Kümbetoğlu, 2005).

Çalışma Grubu

Araştırmanın nitel boyutunda, “amaçlı örnekleme” yöntemi kullanılarak, Ankara’daki vakıf yükseköğretim kurumlarının eğitim, hukuk ve iktisadi idari bilimler fakültelerinde görevli öğretim elemanlarıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Amaçlı örnekleme, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 107). Nitel araştırmalarda örneklem belirlemede temel amaç, araştırmanın amacına yönelik olarak kapsamlı bilgi sağlayabilecek kişilere ulaşmaktır. Dolayısıyla, nitel araştırmalarda önemli olan araştırma örnekleme olabildiğince çok sayıda katılımcının dâhil edilmesi değil, araştırma konusunda en kapsamlı bilgi veya deneyimlere sahip kişilerin dâhil edilmesidir (Creswell, 2017).

Vakıf yükseköğretim kurumlarının eğitim, hukuk ve iktisadi idari bilimler fakültelerinde görevli öğretim elemanları için çalışma grubu belirlenirken maksimum çeşitlilik örneklemesinden yararlanılmıştır. Maksimum çeşitliliğe dayalı örneklem oluşturmada amaç, çeşitlilik gösteren durumlar arasında herhangi ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını bulmaya çalışmak ve bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 109). Bu doğrultuda görüşme yapılan öğretim elemanı seçiminde görevli oldukları vakıf yükseköğretim kurumu ve fakülte, cinsiyet ve sahip oldukları akademik unvan dikkate alınmıştır.

Öğretim elemanları ile görüşmeler veri doyumuna ulaşılan kadar devam edilmiştir. Görüşme sayısı on altıya ulaştığında sorulara verilen cevaplar tekrar etmeye başladığı ve veri doyumuna ulaşıldığı kanaatine varıldığı için görüşmelere son verilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen öğretim elemanlarının cinsiyet ve unvan değişkenine göre dağılımları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3*Görüşme Yapılan Öğretim Elemanlarının Cinsiyet ve Unvan Değişkenine Göre Dağılımları*

Değişkenler	Öğretim Elemanı	
Cinsiyet	Kadın	10
	Erkek	6
	Toplam	16
Unvan	Prof. Dr.	4
	Doç. Dr.	3
	Dr. Öğr. Üyesi	4
	Öğretim Görevlisi	5
	Toplam	16

Tablo 3 incelendiğinde, vakıf yükseköğretim kurumlarının eğitim, hukuk ve iktisadi idari bilimler fakültelerinde görevli on altı (16) öğretim elemanı ile görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan öğretim elemanlarının onu (10) kadın, altısı da (6) erkektir. Bu öğretim elemanlarının dördü (4) profesör doktor, üçü (3) doçent doktor, dördü (4) doktor öğretim üyesi, beşi de (5) öğretim görevlisidir.

Verilerin Analizi

Nitel verilerin analizinde ise betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz yönteminde veriler görüşülenden elde edildiği şekilde değiştirilmeden okuyucuya aktarılır. Farklı kişilerin aynı soru hakkındaki farklı düşüncelerinin elde edildiği tarzda aktarılması esastır (Demir, 2011: 301). Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmak olduğundan elde edilen veriler sistematik ve açık bir biçimde betimlenir, daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 224).

Araştırmada etik kurallar gereği öğretim elemanlarının görüşleri gerçek isimleri verilmeden kullanılmıştır. Bu kişileri bilinmez kılmak için her bir öğretim elemanına kod verilmiştir. Kodlama işleminin öğretim elemanının ismini yansıtmayacak şekilde olmasına dikkat edilmiştir. Öğretim elemanları ÖE harfleri, çalıştığı fakültenin baş harfi ve rakam kullanılarak kodlanmıştır. Örneğin ÖE11 kodu, iktisadi idari bilimler fakültesinde çalışan birinci görüşmeciyi, ÖEE4 eğitim fakültesinde çalışan dördüncü görüşmeciyi, ÖEH5 hukuk fakültesinde çalışan beşinci görüşmeciyi göstermektedir.

Elde Edilen Bulgular

Vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanlarından elde edilen görüşlerinden önemli bölümleri işaretlenerek kâr, eşitsizlik, düşük puan ve ücret, şehir tercihi, burs, tanıtım, öğrenci profili, çalışma koşulları, iş güvencesi ve iletişim kodları oluşturulmuştur. Bu kodlar, vakıf yükseköğretim kurumlarındaki ticarileşme, vakıf yükseköğretim kurumlarının tercih nedenleri, vakıf yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin genel profili, çalışma yaşamı ve öğrenci ile iletişim kategorilerini oluşturmuştur.

Vakıf Yükseköğretim Kurumlarındaki Ticarileşmeye İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmada görüşmecilere vakıf yükseköğretim kurumlarındaki ticarileşmeye yönelik sorular sorulmuş ve öğretim elemanlarının görüşleri kâr ve eşitsizlik kodları başlığı altında incelenmiştir.

Kâr. Görüşme yapılan öğretim elemanları vakıf yükseköğretim kurumlarının önemli bir kısmının temel amacının kâr elde etmek olduğunu vurgulamışlardır. Bu öğretim elemanlarına göre kâr elde etme amacı yükseköğretim kurumunun işleyişini ve yönetimini etkilemektedir. Katılımcıların verdikleri yanıtların bazıları şöyledir:

“Üniversite her durumda kâr edecek. Dolayısıyla her durumda en objektif şeyde tutsanız bile, aldığımız şeyi geri döndürseniz bile her durumda bu kâr elde etmek anlamına geliyor.” (ÖEH13).

“Eğitimde sadece para konuşulur oldu. Tanıtım günleri ile birlikte zaten öğrenci değil müşteri konumunu aldı. Dolayısıyla özel üniversiteler çok kötü durumda.” (ÖEİ1).

“Mesela PDR yüksek lisansını açarken yine okuldaydım. Yüksek lisans evrakları filan elimizden geçti. O dönemden dolayı bu kadar net de cevap verebiliyorum. Yani sordüğümüz zaman neden biz okul öncesi açmıyoruz? Hocalarımız var çünkü. Gelişimci kaç hoca var çok rahat da açarız. Okul öncesi niye açmıyoruz? İşte o para getirmez dendiğini çok net biliyorum ben” (ÖEE7).

“Paralı yükseköğretim de olacaksa gerçekten çok ciddi bir denetimi olması lazım. Şimdi hukuka karşı hile var bizde. Güya vakıf üniversitesi ama bakıyorsun damat kantinleri çalıştırıyor, reklam işini gelin almış. Masraflara bakıyorsun, tanıtıma on trilyon gitti diyor. Nasıl gider tanıtıma? Aslında kâr yapmak istiyor” (ÖEE10).

“Bizim üniversitede yedi bin öğrenci var. Bu yedi bin öğrencinin verdiği, burslu öğrenci, burssuz öğrenci toplamda bir gelirin var, proje gelirlerimiz var. Bir şekilde de çalışmalardan bir gelirler elde ediyor, sanayi ile işbirliği yapıyor, karma yapılar şirketler aracılığıyla bu ARGE çalışmaları filan. Ama buradan bir kuruş cebinize alamazsınız. Ne yapıyorsunuz o zaman. Şirketler kurmaya başlıyorsunuz. Yemek şirketi kuruyorsunuz, çiçek şirketi kuruyorsunuz, süt ve yoğurt üretmeye başlıyorsunuz, hastanenin yemeğini satan catering firması kuruyorsunuz. Para kazandığı tek yer odur” (ÖEH16).

Anayasada vakıf yükseköğretim kurumlarının kazanç amacı taşımaması gerektiği belirtildiği halde öğretim elemanlarına göre bu Anayasa maddesi birçok şekilde ihlal edilmektedir. Öğretim elemanları çalıştıkları kurum içerisindeki işleyişi birebir deneyimledikleri için bu değerlendirmeleri son derece önemlidir.

Öğretim elemanlarının vakıf kurumlarının kâreldetmeye yönelik faaliyetleri bu alanda yaşanan ticarileşmenin sonucudur. Ticarileşme ile vakıf kurumlarındaki temel hizmet ve buna bağlı yan ürünler ücretlendirilirken aynı zamanda pazarlama ve reklam kampanyalarının da merkezi haline dönüşmektedirler. Buna bağlı olarak öğretim elemanlarına göre vakıf yükseköğretim kurumları fiili olarak ticari bir işletme gibi yönetilmektedir. Bu ticari ilişkiyi gizlemek için de kendi içinde şirketleşmeye gitmekte ve ihtiyaçlarını bu şirketlere yaptırarak sermaye transferini gerçekleştirmektedirler. Böyle bir işleyiş geliştirildiği için kâr elde etmek ön plana çıkmaktadır.

Araştırmanın bu bulguları Kurt’un (2015) çalışmasıyla oldukça uyumludur. Kurt (2015) çalışmasında yükseköğretim kurumlarının yöneticilerinin vakıf üniversitelerin çoğunluğunun tamamen kar amaçlı olduğunu ve bu yönde hareket ettiklerini, bu üniversitelerin kuruluş aşamasında yasal zorunlulukları en asgari düzeyde yerine getirdiklerini ve bilimsel bazı ilkelere ödün verdiklerini, açılacak alanların gelir getirici boyutlarının göz önüne alınarak açıldığını düşündüklerini tespit etmiştir. Keza Karaosmanoğlu ve Deniz de (2021) vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanları ile yaptığı çalışmada vakıf yükseköğretim kurumlarında ticari kaygıların ön plana alındığını ve dolayısıyla ciddi bir değer dönüşümü yaşandığını bulmuşlardır.

Eşitsizlik. Öğretim elemanlarının büyük bir kısmı vakıf yükseköğretim kurumlarının yükseköğretime erişim konusunda eşitsizliğe neden olduğunu belirtmişlerdir. Öğretim elemanlarına göre yükseköğretim sistemine erişim

için ücret alınıyor olması bu ücreti karşılayamayanların bu hakka erişimini engellemektedir. Katılımcıların verdikleri yanıtların bazıları şöyledir:

“Hiçbir koşulda aynı puanı almış olsa bile bu eğitimi elde edemiyor. Ama dediğim gibi en büyük sıkıntının fırsat eşitsizliği olduğuna inanıyorum canı gönülden.” (ÖEİ3).

“Eğer yeterli maddi imkâna sahip olsaydı üniversiteyi okuyabilecek yetenek ve isteğe sahip idiyse o insanları bu hakkından alıkoymuş oluyorsunuz. Bu aslında empati yaptığınızda oldukça rahatsız edici bir şey.” (ÖEH11).

“Üniversitelerin, vakıf üniversiteleri bunların başında gelir belli başlı kişilere kapalı olması, oraya ulaşamaması toplumda bir eşitsizliğe sebep veriyor toplumsal olarak. Bu da aslında sınıfların yeniden ve yeniden üretimini sağlıyor. İnsanların sınıflarında dondurulmalarını neden oluyor” (ÖEE8).

“Yükseköğretim yarı kamu malı olarak görülüyor ama bence yarı kamu malı falan değil. Yükseköğretim basbayağı bir kamu malı. Paralı yükseköğretim bir süre sonra dejenere ediyor. Yükseköğretim gerçekten toplumlar için önemli ise bunun devlet tarafından finanse edilmesi lazım” (ÖEE10).

Öğretim elemanlarının görüşleri dikkate alındığında görüşülen kişiler yükseköğretime erişim konusunda fırsat eşitliğine önem vermektedirler. Öğretim elemanlarına göre vakıf yükseköğretim kurumları fırsat eşitliğine zarar vermektedir. Katılımcılar, yükseköğretimin ücretli olmasının bu ücreti karşılayacak kişiler ile karşılayamayacak kişiler arasında eşitsizliğe neden olduğunu belirtmişlerdir. Öğretim elemanları fırsat eşitliğini sağlamak adına yükseköğretim sisteminin ücretsiz olması gerektiğini savunmaktadırlar.

Araştırmanın bu bulgusu Öztürk’ün (2004) yaptığı araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Öztürk’ün (2004) araştırmasında hem devlet üniversitesinde hem de vakıf yükseköğretim kurumunda çalışan öğretim elemanları yükseköğretimin finansmanının kamu tarafından karşılanması gerektiği görüşünü belirtmişlerdir.

Vakıf Yükseköğretim Kurumlarının Tercih Nedenlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmada görüşmecilere vakıf yükseköğretim kurumlarının tercih nedenleri hakkında sorular sorulmuş ve öğretim elemanların görüşleri düşük puan ve ücret, şehir tercihi, burs ve tanıtım kodları başlığı altında incelenmiştir.

Düşük Puan ve Ücret. Öğretim elemanları öğrencilerin çalıştıkları kurumları tercih etmelerinde yükseköğretim için girdikleri sınavda düşük puan almalarını ve yükseköğretim için istenen ücreti karşılayabiliyor olmalarını göstermişlerdir. Öğretim elemanlarına göre öğrenciler tercih aşamasında öğrenim görmek istedikleri alanlarda devlet üniversitesini kazanamadıkları için vakıf yükseköğretim kurumlarını tercih etmektedirler. Bunun yanında vakıf yükseköğretim kurumunun talep ettiği ücret de bu tercihte etkili olmaktadır. Katılımcıların verdikleri yanıtların bazıları şöyledir:

“Çocuklar potansiyel olarak Hacettepe Üniversitesi’ni, ODTÜ’yü, Gazi’yi kazanamıyorlar. Tam bunların alt sınırında kalıyorlar.” (ÖEH5).

“Genelde şeye bakıyorlar: Ücrete bakıyor öğrenciler. Bir de işte sıralama, puan meselesi.” (ÖEİ12).

“Özel üniversitedeki öğrenciler daha kolay üniversiteyi kazanmış. Aldıkları puanlar, ortalamalar için konuşuyorum.” (ÖEE6).

“İngilizce işletme programında derse gidiyorum. Üniversitesi (Çalışılan vakıf yükseköğretim kurumu) özelinde konuşacak olursam zaten iyi bir devlet üniversitesine giremeyeceği için oraya giriyor gibi bir cümle kuruyorum ister istemez.” (ÖEİ15).

“Öğrenci bir puan alıyor. Aldıktan sonra kendisi için en uygun olabileceğini düşündüğü zaten eşit ağırlıklıysa çok şansı yok. İktisadi idari bilimler fakültesini seçmek zorunda gibi bir şey. Kendi puanına uygun yerleri değerlendiriyor. Maddi olarak kaldıracabilirim, buranın uzaklığı şöyle, imkânları şöyle deyip tercih ediyor” (ÖEİ2).

Öğretim elemanları çalıştıkları kurumların tercih edilmesinde sınav puanlarını ön plana çıkarmışlardır. Katılımcılara göre öğrenciler öncelikli olarak devlet üniversitesini tercih etmektedir. Devlet üniversitesine yerleşememeleri durumunda tercih yaparken dikkat ettikleri başka bir husus da vakıf yükseköğretim kurumlarının ücretleridir. Katılımcılar, öğrencilerin tercih yaparken kurumların mali olarak kendilerine uygunluklarını göz önünde bulundurduklarını belirtmişlerdir.

Araştırmanın bu bulgusu Kıvanç'ın (2016) araştırması ile paralellik göstermektedir. Kıvanç'ın (2016) yaptığı çalışmada vakıf yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenciler açısından tercih aşamasında dikkat edilen ilk şey vakıf yükseköğretim kurumunun ücreti olmaktadır. Keza Özgüven'in (2011) yaptığı çalışmada da öğrencilerin vakıf yükseköğretim kurumlarını seçmelerinde ücret ve puanın etkili olduğuna yönelik sonuçlar bulunmuştur.

Şehir Tercih. Görüşme yapılan öğretim elemanları çalıştıkları kurumun Ankara'da olmasının bu kurumların tercih edilmesinde en önemli nedenlerden biri olduğunu belirtmişlerdir. Öğretim elemanları Ankara'da yaşayan kişilerin öğrenimleri için il dışına çıkmak yerine Ankara'da kalmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların verdikleri yanıtların bazıları şöyledir:

“Ankara’da okumak istiyor. Bu da önemli bir sebep. Ankara’da bir devleti kazanamıyorsa burada okumak için bize geliyor.” (ÖEH5).

“.....(Çalışılan vakıf yükseköğretim kurumu) öğrencilerinin birçoğu devlet üniversitelerini kazanamadıkları ve Ankara’da kalmak istedikleri için geliyorlar. Ankaralı öğrenci kitlemiz çok fazla.” (ÖEE8).

Tanıtım günlerine geldiklerinde tanışıyoruz aslında veli profilimizle görmüş oluyoruz. Açıklamaları da şu yönde oluyor: “Hocam ben Çorum’a, Yozgat’a, Kırıkkale’ye çocuğu göndereceğim. İşte orada bir ev tutacağım, yol parası vereceğim, işte vesaire ona bir harcama yapacağım. Ama onun yerine istiyorum ki ben buranın ücretini ödeyeyim, çocuğum evimde kalsın, evin konforunda okusun (ÖEE4).

Öğretim elemanları Ankara'nın önemli bir öğrenci nüfusuna sahip olmasının çalıştıkları kurumların tercih edilmesinde önemli etken olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcılar Ankara dışında öğrenim görmeyen getireceği başta barınma, yemek, ulaşım gibi masraflardan dolayı ailelerin ve öğrencilerin Ankara'yı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bunun yanında Ankara'nın büyükşehir olmasından dolayı sağladığı sosyal ve kültürel imkânların da tercih edilmesinde etkili olduğu vurgulanmıştır.

Ekinci (1999) çalışmasında yükseköğretimde öğrenim gören öğrencilerin öğrenim masrafları hesaplanırken vazgeçme maliyeti, barınma, beslenme, ulaşım gibi kalemlerin de önemli bir miktarı oluşturduğunu tespit etmiştir. Yükseköğretim maliyeti ile ilgili olarak Kurt ve Aksoy tarafından yapılan

bir başka araştırmada (2009) ise, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin bireysel maliyetleri hesaplanmıştır. Araştırmada yükseköğretim kurumu öğrenim için herhangi ücret almasa dahi bireylerin öğrenim görmek için yaptığı doğrudan ve dolaylı harcamalar ile vazgeçme maliyetinden dolayı bireylere ekonomik maliyet oluşturmaktadır. Ankara’da yaşayan ailelerin çocuklarını öğrenimleri için Ankara dışındaki bir devlet üniversitesi yerine Ankara’da bulunan vakıf yükseköğretim kurumuna göndermek istemeleri barınma, yemek, şehirlerarası ulaşım masrafları gibi giderlerden kaçınmak istemeleri ile yakından ilişkilidir. Altunay (2010) da yaptığı araştırmada İstanbul’da bulunan vakıf yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin büyük bölümünün aileleriyle birlikte İstanbul’da ikamet ettiğini tespit etmiştir. Bu araştırma bulguları üç araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Burs. Öğretim elemanlarına göre öğrencilerin çalıştıkları kurumları seçmesinde etkili olan önemli bir etken de bu kurumların sağladığı burslardır. Öğretim elemanları sağlanan burslar sayesinde bölümlerdeki kontenjanların dolduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların verdikleri yanıtların bazıları şöyledir:

“Bizde % 100 para ödeyen öğrenci yok. Öğrencilerimizin yarısı % 50’sini ödüyor. Kalan dörtte biri % 75 burslu, sadece % 25’lik bir ödeme yapıyor. Kalan % 25’i % 100 burslu gibi.” (ÖEH5).

“Mühendislik, eğitim, tıp ve hukuk için getirilen bir baraj var biliyorsunuz. Sonra yüz bine çekildi hukuk fakültesinde. Doğal olarak bursları artırdı. Burs oranlarını artıran bir etken oldu. Çünkü boş kalmasındansa, kontenjan boş kalacağına bursu artırayım gibi. Doğal olarak hesaplar yapılıyor. Her üniversite puanlarını görüp bir simülasyon yapıyor. O konuda çalışan bir ekip var, öyle söyleyeyim. Simülasyon yapıyorlar çok ciddi bir ekonometrik ve olasılık hesaplarına dayanan...” (ÖEH16).

Öğretim elemanları vakıf yükseköğretim kurumlarının sağladığı bursların öğrencilerin tercihlerini etkilediğini belirtmişlerdir. Katılımcılar hukuk fakültesinde ve öğretmenlik bölümlerinde uygulanan başarı sırası uygulamasıyla birlikte daha çok öğrenciye burs sağlandığını belirtmişlerdir. Vakıf yüksek kurumları başarı sıralaması uygulaması ile birlikte boşalan kontenjanlarını, öğrencilere çeşitli oranlarda burs sağlayarak doldurmaya çalışmaktadırlar. Kısabacak’ın (2011) yaptığı araştırmada da vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanları burs imkânlarının önemine vurgu yapmışlardır.

Tanıtım. Öğretim elemanlarına göre öğrencilerin çalıştıkları kurumları seçmesinde etkili olan önemli bir etken de bu kurumların yaptığı tanıtım faaliyetleridir. Bu tanıtım faaliyetlerinde vakıf yükseköğretim kurumunun reklamı yapılarak bilinirliği artırıldığı gibi kurumu ziyarete gelen öğrencilere gerekli bilgiler sunulmaktadır. Tanıtım faaliyetleri üniversite sınavı öncesini ve sonrasında kapsamaktadır. Katılımcıların verdikleri yanıtların bazıları aşağıda verilmiştir:

“Biz de öğretim üyeleri tanıtımı yapıyor. Öğretim üyeleri, öğretim elemanları. Her tanıtım masasında her bölümün hem bir araştırma görevlisi, bir de öğretim üyesi görev alarak tanıtımı yapar. Net bir şekilde belki her bir gelen kişiyle yarım saat falan görüşüyoruz.” (ÖEE8).

“Orada mesela rektör yardımcıları, rektör dâhil yediden yetmişe herkes katılıyor tanıtım günlerine. Bilgilendirme açısından doğru bir şey aslında bakıldığında.” (ÖEE9).

“Bizi diziyorlar, masalara oturtuyorlar okulun girişinde. Ondan sonra böyle dönüşümlü olarak bir gün ben bir gün arkadaşım sonra tekrar bana sıra geliyor filan. Bir de böyle yanımızda bir asistanımız oluyor. Oturuyoruz, veliler tek tek geliyorlar. Tanıtım günlerinde, bu 10-15 gün sürüyor işte sonuçlar açıklandıktan sonra. Bunları yapıyoruz” (ÖEE7).

Öğretim elemanları tanıtım faaliyetlerinin son yıllarda arttığını belirtmişlerdir. Bunda kuşkusuz vakıf yükseköğretim sayısının son yıllarda artmasından kaynaklanan rekabet yatmaktadır. Katılımcılar tanıtım faaliyetleri olarak reklam, lise ziyaretleri, fuar, kampüs ziyareti gibi etkinlikleri belirtmekle birlikte özellikle öğrencilerin tercih sırasında yaptıkları tanıtım faaliyetlerini öne çıkarmışlardır. Bu yoğun tempoya karşın öğretim elemanlarına bu tanıtım faaliyetlerine katıldıkları için herhangi bir ek ücret ödenmemektedir. Görüşmeci ÖEE7 tanıtım faaliyetlerine katıldıkları için ek ücret almadıklarını şu şekilde ifade etmiştir: “Görev tanımımızda böyle bir şey yok, ek ücret de almıyoruz. Ama işte nedir sonuçta şu var. Üstünün verdiği görevleri yapmakla yükümlüsün bu madde var, bitti!” (ÖEE7).

Vakıf Yükseköğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Genel Profiline İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğretim elemanları kurumlarında öğrenim gören öğrencileri çoğunlukla sahip oldukları ekonomik düzeye göre değerlendirmişlerdir. Katılımcılar, çalıştıkları

kurumlarda öğrenim gören öğrencilerin çoğunlukla sosyo ekonomik olarak orta sınıf ailelere mensup olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların verdikleri yanıtların bazıları şöyledir:

“Ekonomik düzeyi orta sınıf aileler daha çok. Üst-orta demeyeyim de alt veya orta- orta sınıf aileler diyeyim.” (ÖEİ14).

“Eğitim fakültesi öğrencileri her zaman daha mütevazidir, daha alt-orta kesimden gelen öğrencilerdir. O zaten bilinen bir gerçektir. Toplumsal katmanlaşmada öğretmen olan, öğretmen olmak isteyen öğrenciler genelde alt ya da orta sınıf katmandan gelir.” (ÖEE9).

“Profilimiz öyle çok zengin insanlar değil bu arada. Yani öyle şirket sahibi, holding sahibi insanlar değil. Dediğim gibi taksitle ödüyorlar belki de ücretlerini. Çoğu da memur ailesi.” (ÖEH5).

“Genelde şöyle; bunlar ya memur çocukları. Yani anne, baba memur. Bir miktar kaynağını çocuk üniversite okusun diye aktarabiliyorlar.” (ÖEİ12).

“Sanıldığı gibi zengin değildir çoğu. Hiç böyle bir şey yok. Çünkü şöyle bir şey var, Ankara’da oturup da memur olan, ikisi memur olarak çalışan, hasbelkader aileden kalma bir evi olan ya da mesela doktor çocuğu, avukat çocuğu.” (ÖEH16).

“..... Üniversitesi’nin (Görüşmecinin çalıştığı vakıf yükseköğretim kurumu) öğrencilerine baktığımız zaman sosyo ekonomik çok yüksek düzeydeki ailelerin çocukları değil. Daha orta düzeyde. Okumak istiyorlar ama devlet üniversitelerini kazanamamışlar. Aileleri de çocuklarına tüm imkânları sağlamak istiyorlar, Borç harç içerisinde gelen öğrenciler var” (ÖEE8).

Öğretim elemanları vakıf yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin ailelerinin çoğunlukla memur olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar ailelerin çocuklarını vakıf yükseköğretim kurumlarına göndererek belli bir maddi sıkıntıya girdiklerini de vurgulamışlardır. Bu açıdan öğretim elemanları kendi buldukları vakıf yükseköğretim kurumlarından hareket ederek bu kurumlarda öğrenim gören öğrencilerin ekonomik olarak üst sınıf ailelere mensup kişiler olduklarına yönelik toplumsal algının doğru olmadığını belirtmişlerdir.

Öğretim Elemanlarının Çalışma Yaşamına İlişkin Bulgular ve Yorumlar
Araştırmada görüşmecilere vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışma yaşamına ilişkin sorular sorulmuş ve öğretim elemanların görüşleri çalışma koşulları ve iş güvencesi kodları başlığı altında incelenmiştir.

Çalışma Koşulları. Öğretim elemanları vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışma koşullarının devlet üniversitelerine göre daha yoğun olduğunu belirtmişlerdir. Öğretim elemanları özellikle iş yükünün fazla olmasından yakınmışlardır. Katılımcıların verdikleri yanıtların bazıları şunlardır:

“Bazı idari işleri biz yapmak zorundayız. O vakit alan bir şey. Dikkat dağıtan bir şey idari sorumluluklar. Sınav programları bizde, gözetmenlikler bizde.” (ÖEİ12).

“Özellikle genç kesim üzerinde rekabet dolayısıyla çok fazla performans artırmak gerekiyor. Çok fazla yayın, çok fazla idari iş, çok fazla ders anlatım. Her şey çok, çok, çok! Overloading derler ya. Yani böyle bir zorluk var burada.” (ÖEİ14).

“Vakıf üniversiteleri bence az kişiyle çok iş yapmaya çalışıyor. Doğal olarak böyle seyrediyor. Bunun dışında idari yüklerimiz var yine.” (ÖEH16).

“Her sene burada mesela değerlendirmeye giriyoruz her ekim, kasım ayında. Ne yaptık o dönem? O bir sene içerisinde sunum mu yaptık, makale mi yazdık? Yazdığımız yazıların önemli ölçüde yabancı dilde olması beklenti üniversite açısından, devamlılık açısından. Yani bütün bunları birleştirdiğim zaman bir cenderenin içerisindeyiz” (ÖEH13).

Öğretim elemanları vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışıyor olmanın daha yoğun bir iş temposuna neden olduğunu belirtmişlerdir. Öğretim elemanlarına verilen ek işlerin hem fazla zaman aldığını hem de yorucu olduğunu vurgulamışlardır. Vakıf yükseköğretim kurumlarındaki bu yoğun iş temposuna karşın öğretim elemanlarından aynı zamanda sürekli olarak yayın yapmaları da istenmektedir. Hem yoğun çalışma koşulları hem de yayın baskısı öğretim elemanlarını olumsuz etkilemektedir.

Öğretim elemanlarının vakıf kurumlarında yoğun iş temposuna maruz bırakılmaları akademisyen emeğinin prekaryalaşmasının doğal sonucudur. Prekaryalaşma ile birlikte yaşanan esnek ve yoğun çalışma koşulları, öğretim elemanlarının kendi sorumlulukları dışında yer alan birçok işi yapmalarına neden olmaktadır.

Çalışmanın bu bulgusu Canaz'ın (2021) çalışması ile uyusmaktadır. Canaz (2021) çalışmasında vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanlarından hem çok sayıda ders vermeleri ve yönetsel görevler üstlenmeleri hem de nitelikli araştırmalar yürütmelerinin beklenildiğini tespit etmiştir. Tuzgül Dost ve Cenkseven'in (2007) araştırmasında da vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanları devlette çalışan öğretim elemanlarına göre daha çok iş yüküne ve mesai saatine maruz bırakıldıklarını ifade etmişlerdir.

İş Güvencesi. Öğretim elemanları vakıf yükseköğretim kurumlarında belirli süreleri kapsayan sözleşmelere dayanarak istihdam edilmektedirler. Görüşme yapılan öğretim elemanlarının bir kısmı iş güvencesine sahip olmadıkları için mesleki anlamda stres yaşadıklarını ve kendilerini idareye karşı yeterince koruyamadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların verdikleri yanıtların bazıları aşağıda verilmiştir:

“Sözleşmeli çalışıyorsun bir kere. Her zaman iş güvencesi riskin var. O güvencesizlik hep var” (ÖEH5).

Özellikle mühendislik fakültesindeki asistan arkadaşların hepsinin neredeyse doktorası bitince işine son verildi. Dolayısıyla o açıdan bir kaygım var ama yıllık sözleşme yenilenmesi açısından bir kaygı duymuyorum. Doktora sonrası için daha kaygılıyım (ÖEİ2).

Gidip de bölüm başkanıyla takışamıyorsun, dekanla takışamıyorsun ya da Adam'a çatır çatır cevabını vereceksin tamam mı? Önünde bir olay var, çok bariz bir olay var. Artık bunu da gör! Vermiyorsun, veremiyorsun, yutuyorsun. Çünkü Adam öbür dönem, “Ha öyle mi? Ben bu hocayla anlaşamıyorum, performansını beğenmiyorum.” deyip (işten) çıkarabilir (ÖEE7).

Vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanlarının nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri tıpkı devlet üniversitelerinde olduğu gibi Yükseköğretim Kanunu'nda belirtilmiştir (Sever, 2016). Bununla beraber Yükseköğretim Kanunu'nun 5. ek maddesine göre mütevelli heyet “yükseköğretim kurumunda görevlendirilecek yöneticiler ve öğretim elemanları ile diğer personelin sözleşmelerini yapar, atamalarını ve görevden alınmalarını onaylar.”. Mütevelli heyetine tanınan bu yetki kanunla da sınırlanmadığı için işten çıkarmalarda keyfiyetin önü açılmaktadır.

Araştırmanın yer alan bulgular Erguvan'ın (2010) araştırması ile benzerlik göstermektedir. Erguvan (2010) vakıf üniversitelerinin çalışma koşullarının akademisyenleri tatmin etmediğini tespit etmiştir. Söz konusu araştırmada iş güvencesinin olmaması ve verilen maaşın karşılığının ders yükleriyle çıkarılmaya çalışılmasının öğretim elemanlarının performanslarını olumsuz etkilediği bulunmuştur.

Öğrenci ile İletişim. Öğretim elemanlarının bir kısmı öğrenci ve ailelerinin yükseköğretim hizmeti için belli bir ücret ödüyor olmalarının iletişim şekillerini bazı durumlarda olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Bu öğretim elemanlarına göre bazı öğrenci ve aileleri kendilerini her şeyde haklı olarak görmekte ve isteklerinin koşulsuz bir şekilde yerine getirilmesini istemektedirler. Katılımcıların verdikleri yanıtların bazıları şöyledir: “Nasıl söyleyeyim? İfadesi, talep etme biçimi, iletişim kurma biçimi, derse gelip gelmeme, dersten mesela elini kolunu sallayıp çıkması, kapıyı çarpıp çıkması falan gibi şeyler de olabiliyor” (ÖEH13). “Saygısızlık yapan bayağı ciddi, ailesinin beni aradığı ve işte rektör ile konuşacağım bilmem ne dediği oldu. Ama fakülte benim arkamda durdu. Sonra çocuk geldi, benden özür diledi filan. Var öyle ailelerle muhatap olduğum” (ÖEH5). “Dekan beni çağırdı. İlk cümle şu: Şekerim burası ODTÜ değil, burası vakıf üniversitesi olduğu için veliler şımarık. Ara sınav ortalaması düşük olduğu için birkaç veli gitmiş rektöre seni şikâyet etmiş” (ÖEİ15). “Kopya çekiyorsa tutanak tutması gerekiyor ama korkuyor hoca. Öğrencilere çok fazla müdahale edemiyorsun. Öğrenci seni tehdit ediyor, hakkında yalan söylüyor. Çünkü özel üniversitesindeki öğrenci sürekli hak iddia etme, parayla hak iddia etme pozisyonunda” (ÖEİ1).

Öğretim elemanları vakıf yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin ders geçme, devamsızlık, ders seçimi gibi konularda kendilerinden talepte bulduklarını ifade etmişlerdir. Öğretim elemanlarına göre bu talepler öğrenci kadar ailelerinden de gelmektedir. Bu talepler karşılanmadığı zaman öğrenciler ve aileler vakıf yükseköğretim kurumundaki idarecilere öğretim elemanını şikâyet edebilmektedirler. Öğretim elemanları öğrenci ve ailelerin istekleri konusunda idarecilerinin “ricacı” olduklarını ve bu “ricayı” geri çeviremediklerini ifade etmişlerdir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç

Bir hizmet alanının metalaşması ile birlikte bu hizmet alanı istenen ücreti ödeyenlerin faydalanacağı bir alana dönüştürmektedir. Bu açıdan hizmet alanı kamusal hak olma durumunu kaybederek bir ayrıcalığa dönüşmektedir.

Öğretim elemanlarının büyük bir kısmı vakıf yükseköğretim kurumlarının eğitime erişim konusunda eşitsizliğe neden olduğunu düşünmektedir. Öğretim elemanlarına göre yükseköğretim sistemine erişim için ücret alınması bu ücreti karşılayabilenler ile karşılayamayanlar arasında yükseköğretime erişim konusunda eşitsizliğe neden olmaktadır.

Yükseköğretimdeki piyasalaşmanın en belirgin yaşandığı kurumların başında vakıf yükseköğretim kurumları gelmektedir. Piyasalaşma ile birlikte bu kurumlarda kâr elde etmek ön plana çıkmaktadır. Bu kurumların piyasa mekanizmasına uygun hareket etmeleri ticari faaliyetlerin yoğun bir şekilde yaşanmasına neden olmaktadır. Öğretim elemanları da çalıştıkları vakıf yükseköğretim kurumlarını ticari işletmelere benzetmişlerdir. Ayrıca bu kurumların ticari ilişkilerini gizlemek için kendi içinde şirketleşmeye gittiklerini ve ihtiyaçlarını bu şirketlere yaptırarak sermaye transferini gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir.

Öğretim elemanlarına göre öğrenciler vakıf yükseköğretim kurumlarını yükseköğrenim için girdikleri sınavda düşük puan almaları ve bu kurumların istediği ücreti karşılayabiliyor olmaları durumunda tercih etmektedirler. Öğretim elemanlarına göre öğrenciler tercih aşamasında öğrenim görmek istedikleri alanlarda ilk önce devlet üniversitelerini tercih etmekte daha sonra vakıf yükseköğretim kurumlarına yönelmektedirler. Bunun yanında vakıf yükseköğretim kurumunun talep ettiği ücret de bu tercihte etkili olmaktadır. Öğretim elemanları öğrencilerin tercih yaparken kendilerine mali olarak uygun kurumları göz önünde bulundurduklarını belirtmişlerdir.

Öğretim elemanları vakıf yükseköğretim kurumlarının sağladığı burs imkânlarının öğrencilerin tercihlerini etkilediğini düşünmektedirler. Öğretim elemanları özellikle hukuk fakültesinde ve öğretmenlik bölümlerinde uygulanan başarı sırası uygulamasıyla birlikte daha çok öğrenciye burs sağlandığını ifade etmişlerdir. Öğretim elemanlarına göre vakıf yüksek kurumları başarı sıralaması uygulaması ile birlikte boşalan kontenjanlarını, öğrencilere çeşitli oranlarda burs sağlayarak doldurmaya çalışmaktadırlar.

Öğretim elemanlarının bir kısmına göre öğrencilerin çalıştıkları kurumları seçmesinde etkili olan önemli bir etken de bu kurumların yaptığı tanıtım faaliyetleridir. Katılımcılar tanıtım faaliyetleri olarak reklam, lise ziyaretleri, fuar, kampüs ziyareti gibi etkinlikleri belirtmekle birlikte özellikle öğrencilerin tercih sırasında yaptıkları tanıtım faaliyetlerini öne çıkarmışlardır. Öğretim elemanlarına göre öğrenciler bu dönemde kurumlarını ziyaret etmekte ve

gerekli bilgilendirme öğretim elemanları tarafından yapılmaktadır. Öğretim elemanları tanıtım faaliyetlerinin çok yoğun ve yorucu geçtiğini düşünmekle birlikte bu tanıtım faaliyetlerine katıldıkları için herhangi bir ek ücret almamaktadırlar.

Vakıf yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanları bu kurumlarda yaratılan artı değerın asıl sahibidir. Bu kurumlarda yaratılan değer, öğretim elemanlarının artı değerine el konulması sayesinde mümkün olmaktadır. Öğretim elemanlarının emek güçlerinin metalaşması bu şekilde gerçekleşmektedir. Bu açıdan bu kurumlarda çalışan öğretim elemanları daha yoğun bir emek sömürüsüne maruz bırakılmaktadırlar. Çalışmaya katılan öğretim elemanları da vakıf yükseköğretim kurumlarındaki çalışma koşullarının devlet üniversitelerine göre daha yoğun olduğunu düşünmektedirler. Öğretim elemanları ayrıca kendilerine verilen ek işlerin (idari, öğrenci, tanıtım faaliyetleri vb.) hem fazla zaman aldığını hem de yorucu olduğunu vurgulamışlardır. Öğretim elemanları bu yoğun temponun yanı sıra kendilerinden sürekli olarak yayın yapılmasını da talep edildiğini belirtmişlerdir.

32

İş gücü piyasasında yaşanan esnekleşmenin en belirgin sonuçlarından biri iş güvencesinin ortadan kalkmasıdır. Bu kurumlarda yaşanan esnek çalışma koşulları nedeniyle de öğretim elemanlarının iş güvencesi bulunmamaktadır. İş gücünün güvencesiz çalışmaya zorlanması bu kişiler için gelecek kaygısına neden olmaktadır. Öğretim elemanları da iş güvencesine sahip olmadıkları için iş kaygısı yaşadıklarını ve kendilerini idarecilerine karşı yeterince savunamadıklarını ifade etmişlerdir.

Öğretim elemanlarının bir kısmı vakıf yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin kendilerinden daha çok ders geçme, devamsızlık, ders seçimi gibi konularda istekte bulduklarını belirtmişlerdir. Öğretim elemanlarına göre kendilerine yönelik bu istekler öğrenciler kadar ailelerinden de gelmektedir.

Öneriler

Vakıf olma sorumluluğu bu kurumların ürettiği hizmetten dolayı ücret talep etmesi ile uyuşmamaktadır. Bu açıdan vakıf yükseköğretim kurumları kamu üniversiteleri ile birlikte faaliyet sürdüreceklerse bu faaliyetlerinden dolayı öğrencilerden herhangi bir ücret talep etmemelidirler.

Vakıf yükseköğretim kurumlarının anayasada belirtildiği gibi kâr amacı taşımayacak şekilde faaliyet göstermeleri mali açıdan çok sıkı bir şekilde denetlenmelidir. Anayasaya uygun hareket etmeyen vakıf kurumları kamusallaştırılmalıdır.

Vakıf yükseköğretim kurumlarının işleyişi demokratikleştirilmelidir. Öğretim elemanları ve öğrencilerin işleyişe katılımları sağlanmalı ve görüşlerinin dikkate alınacağı bir sistem kurulmalıdır.

Vakıf yükseköğretim kurumunda çalışan öğretim elemanlarının iş güvencesi teminat altına alınmalıdır. Vakıf yükseköğretim kurumlarında bulunan mütevelli heyetinin iş yenileme yetkisi ortadan kaldırılmalıdır.

Vakıf yükseköğretim kurumunda çalışan öğretim elemanlarının iş yoğunluğu azaltılmalıdır. Ayrıca ücretleri devlette çalışan öğretim elemanları ile eşitlenmelidir.

DİPNOT

1 Bu makale, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Prof. Dr. Hasan Hüseyin Aksoy danışmanlığında yapılan “Yükseköğretimin Metalaşmasının Vakıf Yükseköğretim Kurumlarındaki Öğrenci ve Öğretim Elemanlarının Görüşleri Yoluyla Çözümlemesi” başlıklı (2023, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü) doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

Aksoy, H.H. ve Kurt, İ. (2009). Eğitimde Maliyet: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde Sürdürülen Eğitimin Maliyeti Üzerine Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42 (2), 1-26.

Aksoy, N. (2011). Türkiye Kamu Eğitiminde Gizli Ticarileşme: Kurumsal Sosyal Sorumluluğun İşleyiş Biçimleri ve Eğitimi Ticarileştirme İşlevleri. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 9 (35), 8-27.

Akyüz, Y. (1999). *Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Alpman, P. (2016). *Esmer Yakalılar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Altunay, E. (2010). *Profile of Students and The Reasons Why They Prefer Private Universities In Turkey* (Published master's thesis). Boğaziçi University, İstanbul, Türkiye.

Ataünal, A. (1998). *Türkiye'de Yükseköğretim, (1923-1998): Yasal Düzenlemeler ve Değerlendirmeler*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Barış, A. ve Barlas, E. (2017). Kamu Maliyesi Teorisinde Küresel Kamusal Mallar. *Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*, 12 (1), 129-152.

Batı, M. (2020). Yasal Düzenleme Üniversite Öğretim Elemanları Arasındaki Maaş Farkını Ortadan Kaldırabildi mi? YÖK'ün Yorumu Kime Yaradı? Erişim adresi: <https://t24.com.tr/haber/yasal-duzenleme-universite-ogretim-elemanlari-arasindaki-maas-farkini-ortadan-kaldirabildi-mi-yok-un-yorumu-kime-yaradi,898709>

Bora, T. (2010). *Tekel Direnişinde Ara Son - Sınıf Mücadelesi: 'Hep' Olan ve 'Yeni' Olan*. Erişim adresi: <https://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/6407/tekel-direnisinde-ara-son-sinif-mucadelesi-hep-olan-ve-yeni-olan#.XTgukI4zaM8>

Bourdieu, P. (2009). Sınırsız Sömürü Ütopyası: Neoliberalizmin Özü. G. Akalın ve U. S. Akalın (Editörler), *Neoliberal İktisadın Marksist Eleştirisi*. (ss. 23-32). İstanbul: Kalkedon Yayınevi.

Bowles, S., & Gintis, H. (2011). *Schooling in Capitalist America*. Chicago: Haymarket Books.

Canaz, A. K. (2021). *"Doktora Sonrası Araştırma Uygulamalarına İlişkin Deneyimlere ve Yansımalarına Dayalı Bir Model Önerisi"* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni*. (M. Bütün, Çev.). Ankara: Eğiten Kitap. (2010).

Demir, O. Ö. (2011). Nitel Araştırma Yöntemleri. K. Böke, (Editör), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. (Kaan, Böke, Ed.) Nitel Araştırma Yöntemleri (ss. 275-304). İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Durak, Y. (2012). *Emeğin Tevekkülü*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Ekinci, C. E. (2009). Türkiye’de Yükseköğretimde Öğrenci Harcama ve Maliyetleri. *Eğitim ve Bilim*, 34 (154), 119-133.
- Erguvan, D. (2010). “*Vakıf Üniversitelerinin Türkiye Yükseköğretim Sistemine Etkilerinin İncelenmesi*” (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Friedman, M. (2002). *Capitalism and Freedom*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gürüz, K. (2003). *Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri*. Ankara: ÖSYM.
- Harvey, D. (2015). Neoliberalizmin Kısa Tarihi. (A. Onacak, Çev.). İstanbul: Sel Yayınları. (2005).
- Hesapçioğlu, Muhsin. (1994). *İnsan Kaynakları Yönetimi ve Ekonomisi*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Karakütük, K. (2001). Yükseköğretimde Finansman Darboğazı ve Vakıf Yükseköğretim Kurumlarına Yapılan Parasal Devlet Yardımları. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3-4, 74-82.
- Karakütük, K. (2006). Yükseköğretimin Finansmanı. *Milli Eğitim Dergisi*, 171, 219-242.
- Karaosmanoğlu, Z. ve Deniz, L. (2021). Vakıf Üniversitesinde Akademisyen Olmak: Bir Metafor Analizi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (123), 420-441
- Keskin Demirer, D. (2012). Eğitimde Piyasalaşma ve Öğretmen Emeğinde Dönüşüm. *Çalışma ve Toplum*, 32, 167-186.
- Kısabacak, G. (2011). *Private Universities As A Working Place Through The Eyes Of Academics* (Unpublished master’s thesis). Boğaziçi University, İstanbul, Turkey.
- Kıvanç, K. (2016). “*Vakıf Üniversitelerinde Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin Öğrencilerin Üniversite Tercihleri Üzerindeki Etkisi Üzerine Bir Araştırma*” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nişantaşı Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Kurt, A. İ. (2015). “Türkiye’de Yükseköğretimin Finansmanındaki Dönüşümün Zamansal ve Politik Analizi” (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Kurul, N. (2012). *Eğitim Finansmanı*. Ankara: Siyasal Kitapevi.

Kuş, E. (2003). *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Marx, K. (1975). *Kapital I.* (A. Bilgi, Çev.). Ankara: Sol Yayınları.

Marx, K. (2005). *Ekonomi Politüğın Eleştirisine Katkı*. (S. Belli, Çev.). Ankara: Sol Yayınları.

Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (Çeviri Editörü: S. Turan, Çev.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

OECD. (2018). *Education at a Glance*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development Publishing. Retrieved from <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/eag-2018-en.pdf?expires=1554755231&id=id&acname=guest&checksum=F9A10A7C0D24DA8BBEA76B001BC5430D>

Önen, S. (2015). Vakıf Üniversitelerinde Çalışan Akademisyenlerin Çalışma Koşulları: İstanbul Örneği. S. M. Değirmencioğlu ve K. İnal (Editörler), *Yükseköğretimin Serbest Düşüşü: Özel Üniversiteler* (ss. 193-214). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Özgüven, N. (2011). Vakıf Üniversitesi Tercihinin Analitik Hiyerarşi Süreci ile Belirlenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 279-290.

Özsoy, S. (2002). *Yükseköğretimde Hakkaniyet ve Eşitlik Sorunsalı: Türkiye’deki Finansal Yapıyla İlgili Bir Çözümleme* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Özsoy, S. (2011). Bilginin Metalaşma Süreci: “Eğitimdeki Yapısal Dönüşüm”e İlişkin Bazı Çıkarımlar. F. Ercan ve S. K. Kurt (Editörler), *Metalaşma ve İktidarın Baskısındaki Üniversite* (ss. 121-142). İstanbul: SAV Yayını.

Öztürk, S. (2004). “Türkiye’de Üniversite Özerkliğinin Mali, Akademik ve Yönetmel Boyutlarıyla Devlet ve Vakıf Üniversiteleri İçin Betimlenmesi” (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (D. Bayrak, H. B. Arslan ve Z. Akyüz, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Samuelson, P. A. (1954). The Pure Theory of Public Expenditure. The Review of Economics and Statistics. Retrieved from https://www.ses.unam.mx/docencia/2007II/Lecturas/Mod3_Samuelson.pdf

Schultz, T. W. (1966), Beşeri Sermayeye Yapılan Yatırım. (F. Gürkan, Çev.). M. Berk, F. Görün ve S. İlkin (Editörler.), *İktisadi Kalkınma Seçme Yazılar*. (ss.406-424). Ankara: ODTÜ İdari İlimler Fakültesi Yayını. (1961).

Sever, D. Ç. (2016). Bir Kamu Kurumu Olarak Vakıf Üniversiteleri ve Bu Üniversitelerde Çalışan Akademisyenlerin Hukuki Statüsü. *Legal Hukuk Dergisi*, 14 (159), 1175-1216.

Standing, G. (2022). *Prekarya-Yeni Tehlikeli Sınıf*. (E. Bulut, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınevi.

Tuzgül Dost, M. ve Cenkseven F. (2007). Devlet ve Vakıf Üniversitelerinde Çalışan Öğretim Elemanlarının Mesleki Sorunları. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (2), 203-218.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). *Hanehalkı Tüketim Harcaması, 2021*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Egitim-Harcamaları-Istatistikleri-2021-45553>

Ulutürk, S. ve Dane, K. (2008). *Üniversite: Dönüşüm ve Müdahale*. Erişim adresi: https://www.academia.edu/5254681/FORUM_%C3%9CN%C4%B0VERS%C4%B0TE_D%C3%96N%C3%9C%C5%9E%C3%9CM_VE_M%C3%9CDAHALE_29_30_Mart_2008_%C4%B0ZM%C4%B0R_D%C3%BCzenleyenler_E%C4%9Fitim_Sen_%C4%B0zmir_3_Nolu_%C5%9Eube_E%C4%9Fitim_Sen_Ankara_5_Nolu_%C5%9Eube_E%C4%9Fitim_Sen_%C4%B0stanbul_6_Nolu_%C5%9Eube

Ünal, L. I. (2011). Yükseköğretim Finansmanı: Neoliberal “Çözüm” ve Tehditler. F. Ercan ve S. K. Kurt (Editörler), *Metalaşma ve İktidarın Baskısındaki Üniversite*. (ss. 93-120). İstanbul: SAV Yayını.

Ünal, L. I. (2019). Kapitalist Küreselleşme Sürecinde Yükseköğretim. Erişim adresi: https://www.academia.edu/3462588/Kapitalist_K%C3%BCreselle%C5%9Fme_S%C3%BCrecinde_Y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretim

Vatansever, A. ve Gezici Yalçın M. (2015). *Ne Ders Olsa Veririz*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Wallerstein, I. (2011). *Dünya-Sistemleri Analizi*. (E. Abadoğdu ve N. Ersoy, Çev.). İstanbul: bgst Yayınları. (2004).

Yaşar, B. (2007). Türkiye ve Bazı Ülkelerdeki Özel Yükseköğretime Genel Bir Bakış. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (1), 581-590.

Yeldan, E. (2002). Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma İdeolojisi Üzerine Değerlendirmeler. *Praksis*, 7, 19-34.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yırtıcı, H. (2020). Akademik Kıyım ve Akademisyenin Açmazları. Erişim adresi: <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/07/15/yok-esit-ucret-dedi-akademik-kiyim-basladi>

Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2021). *Üniversite Vakıf Yükseköğretim Kurumları 2018*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2024). *Üniversite İzleme ve Değerlendirme Genel Raporu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.